

Каськов І. В. кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології Український
державний університет імені Михайла Драгоманова
<https://orcid.org/0000-0002-7422-5128>

ПСИХОПРОФІЛАКТИКА ДЕВІАНТНОЇ ТА ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ПОЛІТИКО-СОЦІАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

У статті досліджуються причини, прояв, наслідки девіантної та делінквентної поведінки особистості в умовах політико-соціальної нестабільності. Розкрито основні напрямки психопрофілактики девіантної та делінквентної поведінки в умовах політико-соціальної нестабільності.

Ключові слова: девіантна поведінка; делінквентна поведінка; психопрофілактика; особистість; політико-соціальна нестабільність; девіації.

Вступ. Проблема девіантної та делінквентної поведінки особистості та її психокорекції завжди була однією з найважливіших у психології, але в умовах військового стану, що спричиняє політико-соціальну нестабільність у суспільстві, вона носить масовий характер та потребує особливої уваги.

Зниження етичних, моральних критеріїв призводить до формування певних форм соціальних відхилень, які знижують якість життя, самооцінку, критичне ставлення до власної поведінки, що згодом спричиняє стан політичної, соціальної дезадаптації особистості, і в окремих випадках, повну її ізоляцію. Як наслідок нестабільні соціальні та політичні процеси стають підґрунтям для проявів девіантної та делінквентної поведінки, в основі яких закладені порушення процесу політичної орієнтації, соціальної адаптації, десоціалізація та ресоціалізація особистості. Складна політико-соціальна ситуація в Україні, викликана бойовими діями, що спричиняє поглиблення кризового стану одночасно в трьох сферах життєдіяльності - духовній, соціальній і матеріальній. Глибокі зрушення відбулись у світосприйманні, політичній орієнтації молоді у сферах культури, освіти, професійного самовизначення. Драматизм кризового стану всіх сфер життя українського суспільства, полягає в тому, що він носить системний характер і значною мірою позначається на психічному стані особистості.

Мета статті розкриття основних напрямків психопрофілактики девіантної та делінквентної поведінки, причин виникнення

та ознак прояву їх у особистості викликаних умовами політико-соціальної нестабільності.

Аналіз наукових джерел дає підстави стверджувати, що на сьогодні значною мірою розкривається питання про сутність, причини девіантної та делінквентної поведінки, її психопрофілактики, психокорекції в стабільних політико-соціальних межах.

Науковим завданням нашої статті є розкрити питання прояву, причин, психопрофілактики девіантної та делінквентної поведінки особистості в умовах політико-соціальної нестабільності.

Теоретичне підґрунтя. Проблемою девіантної та делінквентної поведінки займалися такі вчені, як Капська А.Й., Василькова Ю.В., Подмазін С.І., Сібіль О.І., Овсяннікова В.В., Білоусова З.І. та інші. Педагоги (О.Даниленков, В.Оржеховська, І.Козубовська, С.Моїсеєва, М.Рожков, М.Сакуро ва, М.Фіцула), практичні психологи (І.Горькова, Н.Лісовська, І.Севастьянова, Л.Шипіцина), правознавці (В.Васильєв, В.Кудрявцев, В.Пирожков, О.Туришев), соціологи (В.Іванов, О.Ковальова, Б.Паригін, С.Сергейчик), медики (В.Менделевич, Л.Мірошниченко, П.Сидоров, М.Сованюк), які започаткували дослідження різних аспектів порушеної проблеми та оприлюднили вагомні здобутки щодо шляхів її розв'язання.

Методи дослідження. У даній статті використано *теоретичний аналіз* психолого-педагогічної літератури, завдяки якому був вивчений предмет дослідження (тобто психопрофілактика девіантної та делінквентної поведінки особистості в умовах політико-соціальної нестабільності). Окрім того, завдяки розчленуванню

предмету пізнання були виокремлені ознаки, властивості, види та типи, що дало змогу детальніше вивчити не тільки прояви, причини девіантної та делінквентної поведінки особистості, а і зрозуміти як в умовах політико-соціальної нестабільності здійснювати психопрофілактику такої поведінки. *Емпіричні методи-* спостереження, бесіда, структуроване інтерв'ю.

Результати та обговорення. У соціальній психології у дослідженні девіантної поведінки виділяється кілька напрямків, що пояснюють причини виникнення девіантної та делінквентної поведінки. Наприклад, Р. Мертон, використовуючи висунуте Е. Дюркгеймом поняття «аномія» (аномія - стан суспільства, коли старі норми і цінності вже не відповідають реальним відносинам, а нові ще не затвердилися), причиною поводження, що відхиляється вважає неузгодженість між цілями, висунутими суспільством, і засобами, які воно пропонує для їхнього здійснення. Інший напрямок склався в рамках теорії конфлікту. Відповідно до цієї точки зору, культурні зразки поводження відхиляються, якщо вони засновані на нормах іншої культури (А. Коен). Злочинець розглядається як носій певної субкультури, конфліктної стосовно пануючого в даному суспільстві типу культури [1].

У сучасній вітчизняній соціології безсумнівний інтерес представляє позиція Я. Гілінського, який вважає джерелом девіації на соціальному рівні наявність у суспільстві соціальної нерівності, високого ступеня розходжень у можливостях задоволення потреб для різних соціальних груп, а на індивідуальному рівні - соціальну невлаштованість[2].

Під *девіантною поведінкою* розуміється поведінка, яка не узгоджується з нормами, не відповідає очікуванням групи або всього суспільства.

Існують різні підходи до пояснення природи девіацій. Біологічне та психологічне трактування причин і природи відхилень пов'язані головним чином з особливостями особистості людини, що характеризується девіантністю у поведінці.

Сьогодні біологічні пояснення девіації фокусуються в основному на виявленні генетичної схильності до відхилень.

Психологи і соціологи визнають, що особливості особистості та мотиви її дій, безсумнівно, впливають на всі види поведінки, що відхиляється. Але особистісні фактори завжди найтіснішим чином переплітаються з соціальними.

Одним із психологічних механізмів формування девіацій виступає адиктивна модель поведінки особистості

Суть адиктивної поведінки полягає в прагненні людини змінити свій психічний стан за допомогою прийому деяких речовин або фіксацією уваги на певних предметах (видах діяльності). Процес вживання такої речовини, прихильність до предмета або дії супроводжується розвитком інтенсивних емоцій і приймає такі розміри, що поступово починає керувати життям людини, позбавляє її волі до протидії адикції [3].

Домінуюча адиктивна поведінка руйнує здоров'я і психіку людини. Вона духовно спустошується, зникають головні людські якості, справжні людські емоції.

В залежності, від ступеня завданої шкоди інтересам особистості, соціальної групи, суспільства в цілому і, по-друге, від типу порушених норм можна розрізнити наступні основні види девіантної та делінквентної поведінки:

– *деструктивна поведінка.* Заподіює шкоду тільки самої особистості і не відповідає загальноприйнятим соціально-моральним нормам - накопичення, конформізм, мазохізм тощо.

– *асоціальна поведінка* – заподіює шкоду особистості і соціальним спільнотам (сім'я, компанія друзів, сусіди) проявляється в алкоголізмі, наркоманії, самогубстві тощо.

– *протиправна поведінка* – представляє собою порушення як моральних, так і правових норм і виражається в крадіжках, вбивствах та інших злочинах.

Девіантна та делінквентна поведінка може виражатися у формі:

- а) вчинку (вдарити людину по обличчю);
- б) діяльності (постійне заняття вимаганням чи проституцією);
- в) способу життя (злочинний спосіб життя організатора мафіозної групи, грабіжницької зграї, спільноти фальшивомонетників).

Можна виділити такі різновиди девіантної та делінквентної поведінки:

Злочинність – найбільш небезпечне відхилення від соціальних норм, набуває

особливого поширення в молодіжному середовищі.

Пияцтво та алкоголізм – набули значного поширення серед молоді. За даними досліджень, 70-80% опитаних вже пробували вживати алкоголь у віці 13-15 років. Між цими поняттями існують відмінності. *Алкоголізм* - патологічний потяг до спиртного і подальша соціально-моральна деградація особистості. *Пияцтво* – це непомірне вживання алкоголю, яке разом із загрозою здоров'ю особистості, порушує її соціальну адаптацію. Найчастіше мотивом пияцтва є розваги, вплив найближчого оточення, дотримання питних традицій, святкування пам'ятних дат, подружні, сімейні негаразди, неприємності на роботі[4].

Злочинність. Загалом злочинна поведінка може детермінуватися особистісними новоутвореннями, для яких характерна неузгодженість ставлень: особистість здатна до негативних вчинків, зберігаючи при цьому впевненість, що її дії зумовлені моральними принципами. Для такої особистості характерним є протиставлення суспільству загалом, коли інші люди розглядаються лише як засіб для досягнення мети. Саме в протиправній діяльності особистість найповніше задовольняє власні домагання, самоутверджуючись шляхом прояву своєї влади над жертвою. При цьому механізм неузгодженості ставлень звільняє її від будь-яких сумнівів у своїй правоті, каяття, почуття жалю тощо. Така відсутність емпатії особистості з девіантною поведінкою до інших осіб часто поєднується з високою чутливістю стосовно себе. Зазвичай особистість у цьому випадку входить до асоціального угруповання, де переживає почуття захищеності, підтримки, має можливість самореалізації, хоча і в антисоціальної діяльності [5].

Самогубство. *Самогубство (суїцид)* - це вільне і навмисне припинення свого життя. *Самогубства*, рівень вчинення яких, як показують дослідження, підвищується в період політичних, економічних і соціальних криз. Різкі зміни в суспільстві призводять до зниження адаптивних можливостей людини. Підлітки та молоді люди здійснюють самогубства через непорозуміння, конфлікти у сім'ї, нещасливе кохання тощо.

Багато самогубств пов'язані з асоціальною поведінкою особистості

(наркоманією, алкоголізмом, проституцією тощо.)

Суїцидальна поведінка - це саморуйнівна поведінка, до якої, крім того, можна віднести і такі форми девіантної поведінки, як зловживання алкоголем, вживання наркотиків, вперте небажання лікуватися, керування транспортом у нетверезому стані, самокатування, свідома участь у бійках і війнах[2].

Агресивна поведінка. *Агресія*, у якій би формі вона не проявлялася, являє собою відхильну (девіантну) поведінку, спрямовану на заподіяння шкоди чи збитку іншій живій істоті. Агресія являє собою складний поведінковий комплекс, і тому неможливо говорити про існування в людському мозку чітко визначеного "центру агресії". Проте у тварин, і в людей вченими були виявлені ділянки нервової системи, відповідальні за прояв агресії [4].

Агресивні явища неможливо усунути й агресія в тій чи іншій формі завше буде нас супроводжувати. Характер осмислення, або інтерпретації індивідом чийось дій, таких, як загрозливий або провокаційний, вплив на його почуття і поведінку. У свою чергу ступінь емоційного порушення, впливає на когнітивні процеси, присутні у небезпеці яка йому загрожує.

Агресивні реакції засвоюються і підтримуються шляхом особистої участі в ситуаціях прояву агресії, а також у спостереженні з боку проявів агресії. Агресія сама по собі не з'являється, тільки у відповідних соціальних умовах.

Наркоманія - це захворювання, яке виявляється у фізичній або психологічній залежності від наркотиків, непереборному потягу до них, що поступово приводить організм до фізичного і психологічного виснаження.

Наркоманія має соціальні наслідки. Для злочинних елементів це легкий шлях добування грошей. Зловживання наркотиками веде до зростання смертності, особливо серед молоді та розвитку цілого «букету» соматичних і психічних захворювань.

На ґрунті наркоманії трапляються злочини, так як у стані «ломки» наркоман здатний на будь-який злочин. Придбання наркотиків стає підставою для здійснення ряду злочинів проти особистості: крадіжки, грабежу, розбою.

Питання психології

Нестабільні політико-соціальні умови є каталізатором формування девіантної та делінквентної поведінки особистості.

Нестабільна політико-соціальна обстановка, що викликана війною, економічною кризою, безробіттям впливає негативно на психічний стан людини та занепад суспільства у цілому.

Це у свою чергу сприяє:

- посилення міграції і зниження рівня економічної стабільності України;
- низький рівень правової культури населення;
- переважання матеріальних цінностей над духовними;
- злидні;
- яскраво виражене соціальне і матеріальне нерівність між людьми;
- низький рівень культури та моральності в родині ;
- виховання дитини в неповній родині, розлучення батьків;
- смерть значимої для особистості людини;
- помилки у вихованні дитини у вигляді слабкого батьківського контролю, відсутність покарань;
- отримання особистістю значних психотравм викликаних війною;
- фізичне насильство над дитиною з боку батьків;
- численні сцени насильства і жорстокості в ЗМІ;
- деградація особистості, переважання у людини низинних інстинктів;
- наявність у індивіда алкоголізму або наркотичної залежності;
- наявність у індивіда психічних відхилень або психіатричних діагнозів;
- труднощі соціальної адаптації особистості;
- агресивність;
- підвищена особистісна тривожність;
- бродяжництво;
- низький інтелектуальний рівень розвитку особистості, вузькість мислення;
- наявність у індивіда алкоголізму або наркотичної залежності;
- прагнення індивіда до отримання задоволення витонченими способами;
- спроби особистості вирішувати конфлікти та особисті проблеми з допомогою фізичної сили;
- прагнення будь-якою ціною отримати бажані матеріальні цінності;

Головна мета психопрофілактичної діяльності полягає в сприянні адаптації людини, допомозі їй у встановленні доброзичливих стосунків, усуненні дефіциту спілкування, сприянні в розв'язанні власних проблем, розвитку почуття відповідальності за свою поведінку, яке сприяє усвідомленню не лише своїх прав, а й обов'язків [6].

Психопрофілактика та психокорекція девіантної поведінки особистості, схильної до девіантної та делінквентної поведінки, можна розглядати як комплекс соціально-психологічних і педагогічних заходів, що спрямовані на виявлення і виправлення умов, які сприяють проявам девіантної поведінки; створення передумов попередження відхилень у поведінці, зокрема, через пропаганду здорового способу життя; створення сприятливого соціально-психологічного клімату в мікросоціальному оточенні людини; створення можливостей для самореалізації особистості у суспільстві тощо.

Організація спеціальної роботи психолога щодо психопрофілактики девіантної поведінки включає::

- розкриття і руйнування девіантних настановлень, уявлень, мотивів, стереотипів поведінки та формування нових, позитивних;
 - розвиток соціальної активності, інтересу до себе і оточуючих, сприяння у здобутті певного статусу в позитивно спрямованих угрупованнях;
 - навчання навичкам саморегуляції, співпраці, адекватному прояву активності, вмінню здійснювати правильний вибір форм поведінки;
 - розвиток інтересу і здатності до творчості;
 - оптимізацію позитивного досвіду, створення і закріплення зразків позитивної поведінки.
- Загалом психопрофілактична робота спрямована на реалізацію таких функцій [7]:
- виховну (поновлення позитивних якостей, що переважали до появи девіантної поведінки);
 - компенсаторну (формування прагнення компенсувати певні соціальні недоліки, активізація діяльності у тій сфері, де особистість може досягти успіху, реалізувати потребу в самоствердженні);
 - стимулюючу (активізація позитивної суспільно корисної діяльності через

зацікавлене емоційне ставлення до особистості);

- коригувальну (виправлення негативних якостей особистості, коригування мотивації, ціннісних орієнтацій, атитюдів, поведінки);

- регулятивну (забезпечення впливу учасників міжособистісної взаємодії для зміни ступеня участі особистості у груповій діяльності з поступовим переходом до саморегуляції і самоконтролю).

Виокремлюють декілька підходів, щодо психопрофілактики і корекції девіантної поведінки відповідно до напрямку психологічної науки. Так, зокрема, гештальтпсихологія і тілесно-орієнтована терапія спрямовані, насамперед, на подолання «внутрішнього розколу» між тілесним і духовним, формування почуття довіри поняттям «тут» і «зараз». Екзистенціальний підхід передбачає сприяння особистості у переосмисленні екзистенціальної ізоляції, підкресленні цінності й розмаїття світу, створенні привабливої життєвої перспективи, осмисленні сенсу життя. Поведінкова психологія розглядає способи встановлення адекватних контактів з іншими людьми через навчання відповідним засобам соціальної поведінки, зокрема, через тренування входу до певної ролі і виходу з неї тощо, детальне відпрацювання поведінкових реакцій. Інтеракціоністичний підхід фокусується на прагненні людини поділити своє життя з іншими у пошуках вирішення соціальних ситуацій через обігрування певних ролей, забезпечення гнучкості їх меж за допомогою інших людей.

Психопрофілактика девіантної поведінки нерозривно пов'язана з процесом соціалізації особистості і залежить від таких умов, як комплексність (проведення спільних заходів не тільки на соціально-психологічному, але й економічному, правовому, медико-санітарному, педагогічному рівнях), послідовність, диференційованість (залежно від індивідуально-психологічних особливостей людини і особливостей її оточення), своєчасність (надання допомоги на ранніх етапах виникнення схильності до девіантної поведінки), пріоритет превентивності соціальних проблем, прогностичність (спрямованість у майбутнє, насичене позитивними цінностями і цілями,

планування життєвих планів без девіантної поведінки).

Осоевними напрямами психопрофілактичної роботи девіантної та делінквентної поведінки можуть бути:

- організація соціального середовища, в рамках якої передбачається соціальна реклама з формування настановлень на здоровий спосіб життя; створення негативної громадської думки щодо проявів девіантної поведінки, насамперед, через засоби масової інформації; формування соціальних «зон підтримки», зокрема, через організацію і підтримку громадських організацій, молодіжних рухів та ін.;

- інформування, що передбачає вплив на когнітивні процеси особистості для підвищення її здатності приймати конструктивні рішення щодо власної поведінки; здійснюється через організацію лекцій, бесід, групових дискусій, поширення відео- і телефільмів тощо;

- активне соціальне навчання соціально-корисним навичкам, активізація особистісних ресурсів, що реалізується через групові тренінги, зокрема, тренінги асертивності або тренінги резистентності до негативних соціальних впливів, участь у групах спілкування і особистісного зростання тощо;

- організація діяльності, альтернативної девіантній поведінці, зокрема, через залучення особистості до пізнавальної діяльності, спорту, мистецтва, випробування себе у «позитивній» діяльності (подорожі, похід у гори, екстремальні види спорту тощо);

- організація здорового способу життя, що передбачає, зокрема, розвиток екологічної культури особистості, дотримання режиму праці й відпочинку та виключає прояви надмірності;

- мінімізація негативних наслідків девіантної поведінки, яка застосовується у разі сформованої схильності до девіантної поведінки і спрямована на профілактику рецидивів або їх негативних наслідків.

Висновки. Нестабільні політико-соціальні умови є каталізатором формування девіантної та делінквентної поведінки особистості, а також негативно впливають на психічний стан людини та занепад суспільства у цілому.

Під психопрофілактикою девіантної та делінквентної поведінки особистості слід

Питання психології

розуміти комплекс цілеспрямованих колективних і індивідуальних впливів на свідомість, почуття і волю людини з метою вироблення в них імунітету до негативних впливів соціально-політичних умов, попередження асоціальної спрямованості, їхньої антигромадської поведінки і

перебудови ставлення людини до оточуючої дійсності.

Перспектива подальших досліджень полягає у більш детальному дослідженні напрямків психопрофілактичної роботи, щодо попередження проявів девіантної та делінквентної поведінки викликані умовами політико-соціальної нестабільності.

Список використаних джерел

1. Орбан - Лембрик Л.Е. (2010) Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. Кн.1: Соціальна психологія особистості і спілкування. – Чернівці: Книги – XXI
2. Охременко О.Р. (2000) Девіантна поведінка військовослужбовців. – К.: ВГІНаОУ
3. Макаревич О.П. (2000) Психологічна підготовка особистості до поведінки в складних ситуаціях: Навч.-метод. посіб. /О.П.Макаревич. – К.: ВГІНаОУ
4. А.М. Романишин, Т.М., Мацевко, О.С. Капінус, А.Б. Неурова, І.М. Гузенко (2017) Профілактика відхиленої поведінки у військовослужбовців: навчально-методичний посібник/ А.М. Романишин, Т.М. Мацевко «та ін.».– Львів: НАСВ
5. Теорія та практика психологічної допомоги: навч. посіб. (2010) / В.І. Пасічник, І.І. Ліпатов, Л.Ф. Шестопалова, І.І. Приходько та ін. – Х.: Акад. ВВ МВС України
6. Козубовська І.В. (1996) Рання профілактика протиправної поведінки неповнолітніх (психолого-педагогічний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук / І.В. Козубовська. – К.
7. Максимова Н. Ю. (2002) Психологія адиктивної поведінки: Навч. посіб. – К.: ВПУ “Київський університет”

References

1. Orban - Lembryk L.E. (2010) Sotsialna psykholohiia [Social Psychology]: Pidruchnyk: U 2 kn. Kn.1: Sotsialna psykholohiia osobystosti i spilkuвання. – Chernivtsi: Knyhy – XXI (in Ukrainian)
2. Okhremenko O.R. (2000) Deviantna povedinka viiskovosluzhbovtziv. [Deviant behavior of military personnel.] – K.: VHINAOU (in Ukrainian)
3. Makarevych O.P. (2000) Psykholohichna pidhotovka osobystosti do povedinky v skladnykh sytuatsiakh: Navch.-metod. posib. [Psychological preparation of the individual for behavior in difficult situations: Navch.-method. posib.] /O.P.Makarevych. – K.: VHI NAOU (in Ukrainian)
4. A.M. Romanyshyn, T.M., Matsevko, O.S. Kapinus, A.B. Neurova, I.M. Huzenko (2017) Profilaktyka vidkhylnoi povedinky u viiskovosluzhbovtziv: navchalno-metodychnyi posibnyk [Prevention of deviant behavior in military personnel: educational-methodological manual] / A.M. Romanyshyn, T.M. Matsevko «ta in.».– Lviv: NASV (in Ukrainian)
5. Teoriia ta praktyka psykholohichnoi dopomohy: navch. posib. [Theory and practice of psychological assistance: Study guide] (2010) / V.I. Pasichnyk, I.I. Lipatov, L.F. Shestopalova, I.I. Prykhodko ta in. – Kh.: Akad. VV MVS Ukrainy (in Ukrainian)
6. Kozubovska I.V. (1996) Rannia profilaktyka protyvopravnoi povedinky nepovnlitnikh (psykholohopedahohichnyi aspekt): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia dokt. ped. nauk [Early prevention of illegal behavior of minors (psychological and pedagogical aspect): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia dokt. ped. nauk [autoref. thesis for obtaining sciences. doctor's degree ped. of science] / I.V. Kozubovska. – K. (in Ukrainian)
7. Maksymova N. Yu. (2002) Psykholohiia adyktivnoi povedinky: Navch. posib. [Psychology of addictive behavior: Study guide] – K.: VPU “Kyivskiy universytet” (in Ukrainian)

Summary

Kaskov I. V. Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Department of Practical Psychology Mikhail Dragomanov Ukrainian State University

PSYCHOPROPHYLAXIS OF DEVIANT AND DELINQUENT PERSONALITY BEHAVIOR IN CONDITIONS OF POLITICAL AND SOCIAL INSTABILITY

The purpose of the article is to reveal the main directions of psychoprophylaxis of deviant and delinquent behavior, the causes and signs of their manifestation in the individual, caused by the conditions of political and social instability.

The analysis of scientific sources gives reasons to claim that today the question of the essence, causes of deviant and delinquent behavior, as well as psychoprophylaxis and psychocorrection within stable political and social boundaries, is largely revealed.

The scientific task of our article is to reveal the issue of manifestation, causes, psychoprophylaxis of deviant and delinquent behavior of an individual in conditions of political and social instability.

Research methods.

This article uses a theoretical analysis of psychological and pedagogical literature, thanks to which the subject of the study was studied (i.e., psychoprophylaxis of deviant and delinquent behavior of an individual in conditions of political and social instability). In addition, thanks to the dismemberment of the subject of knowledge, signs, properties, species and types were singled out, which made it possible to study in more detail not only the manifestations and causes of deviant and delinquent behavior of an individual, but also to understand how to implement psychoprophylaxis of such behavior in conditions of political and social instability. Empirical methods - observation, conversation, structured interview.

Research results.

Revealed manifestations, causes of deviant and delinquent behavior of an individual in conditions of political and social instability and outline the main directions of psychoprophylactic work to prevent manifestations of deviant and delinquent behavior in conditions of political and social instability.

Conclusions.

Unstable political and social conditions are a catalyst for the formation of deviant and delinquent behavior of an individual, as well as negatively affect the mental health of a person and the decline of society as a whole.

The psychoprophylaxis of deviant and delinquent behavior of an individual should be understood as a complex of purposeful collective and individual influences on a person's consciousness, feelings and will, with the aim of making them immune to negative effects of social and political conditions, preventing antisocial orientation, their antisocial behavior and restructuring of a person's attitude to the surrounding reality.

The prospect of further research consists in a more detailed study of all directions of psycho-prophylactic work, regarding the prevention of manifestations of deviant and delinquent behavior caused by conditions of political and social instability.

Keywords: *Deviant behavior; delinquent behavior; psychoprophylaxis; personality; political and social instability; deviations.*

Received/Поступила: 29.06.23.